

***Razstava - Zgodbe šolskih zvezkov:
Pogledi na razvoj šolskih zvezkov na Slovenskem
od srede 19. stoletja naprej, Slovenski šolski muzej,
Ljubljana 2011-2012***

Exhibition - The story of school exercise books.

*A look at the development of school exercise books in Slovenia
from the mid-19th century onwards,*

Slovenian School Museum, Ljubljana 2011-2012

B. Šuštar, Zgodbe šolskih zvezkov -
Pogledi na razvoj šolskih zvezkov
na Slovenskem, razstava
... 32-57

Henri Mérou, Association En marge de
cahiers, In kakšni so (bili) šolski
zvezki po svetu?
... 57, 64

Patrizia Zamperlin: Muzej izobraževanja v
Padovi, Museo dell'Educatione /
Zbirka šolskih zvezkov
... 58-59

Horst Schiffler, Posarski šolski muzej
Saarländisches Schulmuseum, Ottweiler,
Šolski zvezki kot zgodovinski vir
... 60-61

Elke Urban, Šolski muzej Leipzig
/ Schulmuseum - Werkstatt für
Schulgeschichte, Leipzig, »Navdušenje za
domovino« Primerjava šolskih zvezkov
... 62-63

Razstava Zgodbe šolskih zvezkov (24. 11. 2011-10. 10. 2012)

Besedilo, priprava razstave in kataloga: Branko Šuštar

Fotografije in gradivo: iz zbirk Slovenskega šolskega muzeja in drugih virov.

Oblikovanje in postavitve razstave: Marjan Javoršek

Tehnično sodelovanje: Jože Rupnik

Računalniško oblikovanje: Raora d.o.o., Matjaž Kavar

Probſchriften —
der
Trivialeſchule Tiſſer
vom
zweyten Semefter 1821.

Probſchriften / Probſchriften v. Kasperov. / Zvezek pisnih. Ljublj. 1811, 320 str., neznana tiskara, 1811

Probſchriften v. Kasperov. / Kasperov, 1811, 320 str., neznana tiskara, 1811

Lateinische Kreis-Handschrift.

Schönſchreibe-Buch / Zvezek pisnih. 1812, 320 str.

Pisanka za dijakov lepopisje (schönſchreiben). 1811, 112 str.

Pri nas so se skozi čas za
šolski »zvezek«
uporabljala različna imena:

pisanke lepopisne vaje = Probſchriften

poskušnje v lepopisju

pisni zvezki

narekovavne knjižice – Dictando-Theke

snažni zvezki

zvezki

pisni vezki

lepopisni zvezki = Schreibtheft **spisovnica**

številni zvezki

pisnice

pisne knjižice

pisavni zvezki

spisovnik

pisane knjižice (teke, nem. Theke)

lepopisni sešitki

pisavne knjige

sešitki

spisni zvezki

spisje

risanke = Zeichnungshefte

Pisanka (zahodni) E. Grahner, 1938, 55M

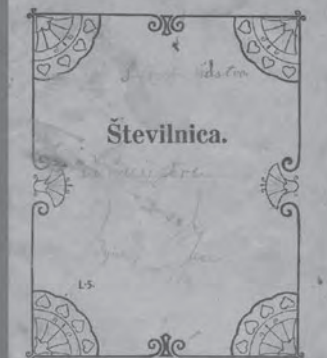
Pisanka (zahodni) M. Grahner, 2. zvezek, 1938, 55M

Nemška Epopisnica (zahodni) M. Grahner, 1938, 55M

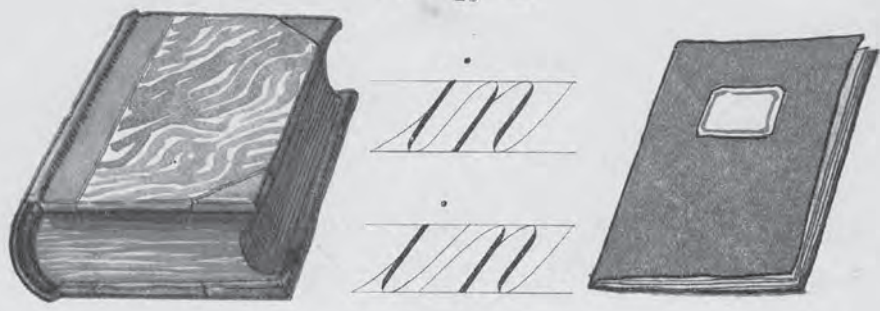
Spisovnica L-11 (zapadno) V. Kovač, 2. zvezek, 1938, 55M

Številnica L-5 (zahodni) M. Grahner, 1938, 55M

in

šola in dom

Šolski zvezek povezuje -
 je vez med učencem in učiteljem,
 med šolo in domom,
 med učencem in znanjem.

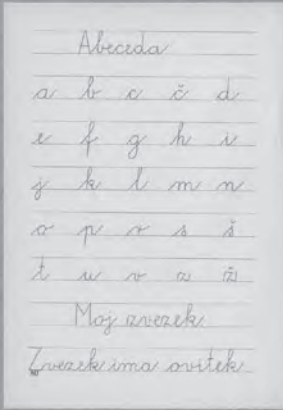
*filiac igitur, barbam, et aquillas capias
 interrogante: totanderunt. - Amico interrogante: qu
 amicus verus esset, nihil dicere pot
 nerad. V.
 Učenez je prišel prepotano v šolo! V.
 Correctum.
 Principes Britannorum, cum in castra*

Zvezek.

1. Zvezek ima ovitek in liste.
2. Ovitek je rumen (rjav).
3. Listi so beli in črtani.
4. Ovitek in listi so sešiti.
5. V zvezke pišemo ali rišemo.
6. Imamo pisanke in risanke.
7. Tudi zvezki morajo biti čisti.

(Pove se učencem, da naj knjige in zvezke zavijajo.)

Prva pisarna, Dornikova «Maj prvi pisarna» Beograd 1911, str. 5

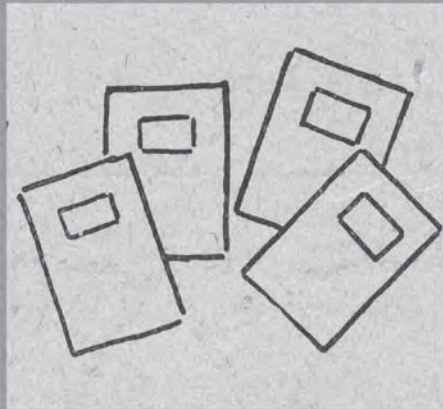

in liste. Vsaki listi
 ima dve strani. V
 njih imamo črtane
 in nečrtane zvezke.
 Moj zvezek je majhen
 in svetel. Na ovitku
 je napisano moje ime
 Ivan Smolekar.

Prva pisarna, Dornikova «Maj prvi pisarna» Beograd 1911, str. 5

Prva pisarna, maj Dora Kupa (Ljubljana) 1915, str. 138

Prva pisarna, maj Dora Kupa (Ljubljana) 1915, str. 138

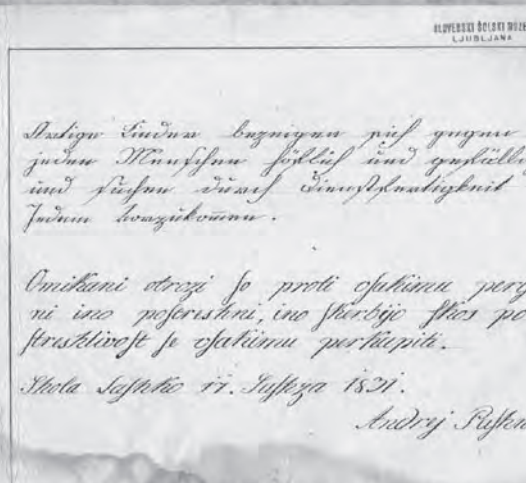
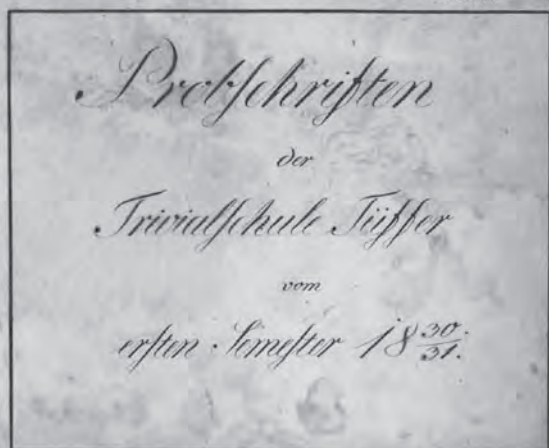

Lepopisje, pisarna, maj Dora Kupa (Ljubljana) 1915, str. 138

Slovenske naloge, Ferdinand Hov

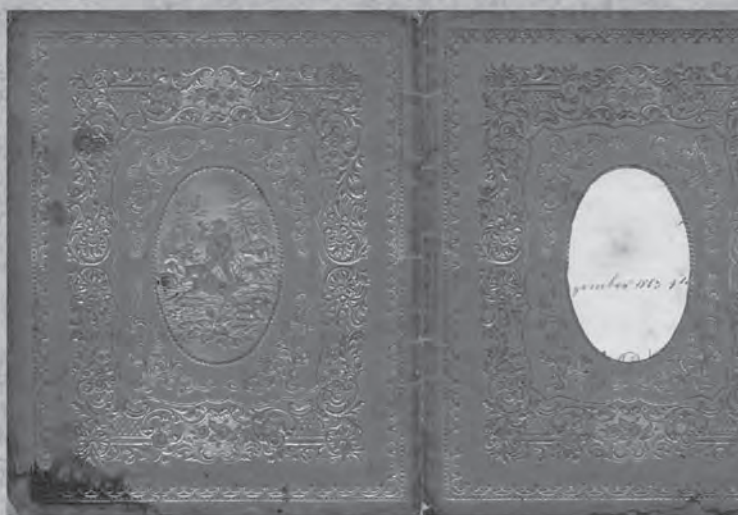
Slovenske naloge, Ferdinand Hov

Pogledi na razvoj šolskih zvezkov na Slovenskem od srede 19. stoletja naprej

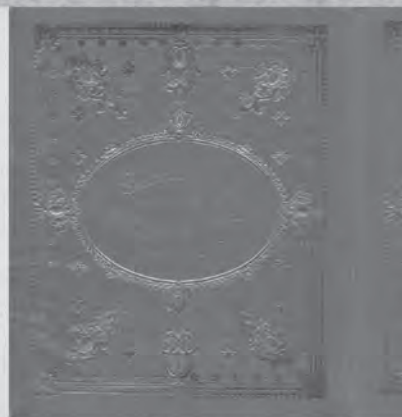
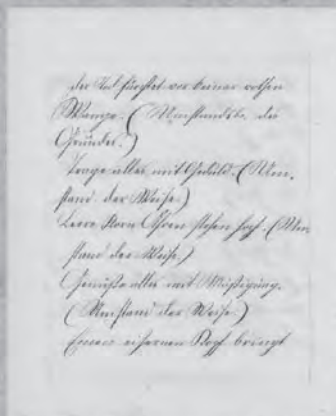

SSM, 1830

Šolski zvezki v šolskih torbah so poleg učbenikov in pisal tisto osnovno orožje, s katerim se podaja pogumni šolar na dolgoletno bojevanje za učenost. Če je ošiljen svinčnik ali pero v boju na šolskem in pedagoškem polju kot bridka sablja ali ostra sulica, pa je zvezek kot ščit, prava osebna obramba kot učenčevo »samoučilo«. Šolski zvezki nam bolj konkretno predstavljajo potek in vsebino šolskega pouka kot učni načrti in učbeniki. Šolske in domače naloge v zvezkih predstavljajo dejanski pouk: rdeče korekture učiteljev opozarjajo na vsebinske in slovnične napake, kdaj pa tudi na v svojem času sporno razmišljanje. Poleg vplivov državne politike na šolstvo najdemo v zvezkih tudi značilnosti časa, krajevne posebnosti, vpliv narečja, vse zaznamovano z osebno noto učenca in tudi učitelja. V 60. letih 19. stoletja v osnovnih šolah v Sloveniji uporaba šolskih zvezkov še ni bila splošna, posebej ne na podeželju. Učenci so v šolah pisali najprej na tablice in na posamezne liste papirja, ki so jih za javne skušnje povezali v lični zvezek (Probeschriften / Poskušnje v lepopisju).

SSM, 1863

SSM, 1865

KLOVERSKY DOLSKI TRG
LJUBLJANA

Koncert, Ustavljeno, ino Glück kann die
Ankündigung annehmen; in dem nun gültigen
Gang eine festliche Lösung wird geben.

Die Arbeit, abwärts / bejahren / ino freyha
fo raspodluc veyhi, sate le štirki sa
zvestiga serzja sahljad na senjje!

Wien hi Jena am 17. März 1831.

Kobus Konz.

SSM, 1831

1677

Rechen-Buch

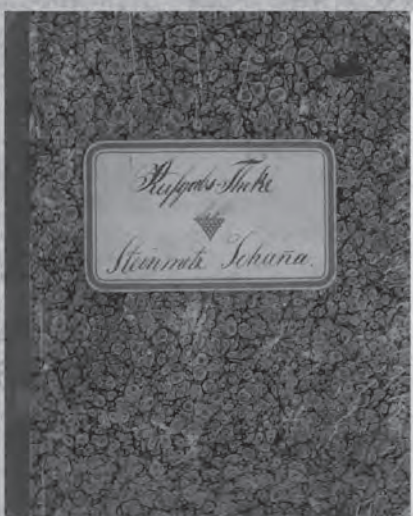
von
Samuel Steinmetz

Schüler v. der VIII Klasse.

1	1
21	1 2 1
311	1 3 3 1
4111	1 4 6 4 1
51111	1 5 10 10 5 1
611111	1 6 15 20 15 6 1
7111111	1 7 21 35 35 21 7 1
81111111	1 8 28 56 70 56 28 8 1
911111111	1 9 36 84 105 84 36 9 1
1011111111	1 10 45 120 165 120 45 10 1
11111111111	1 11 55 165 252 252 165 55 11 1
121111111111	1 12 66 220 330 330 220 66 12 1
1311111111111	1 13 78 286 429 429 286 78 13 1
14111111111111	1 14 91 364 546 546 364 91 14 1
151111111111111	1 15 105 455 693 693 455 105 15 1
1611111111111111	1 16 120 560 870 870 560 120 16 1
17111111111111111	1 17 136 680 1080 1080 680 136 17 1
181111111111111111	1 18 153 816 1320 1320 816 153 18 1
1911111111111111111	1 19 171 969 1584 1584 969 171 19 1
20111111111111111111	1 20 190 1140 1880 1880 1140 190 20 1
211111111111111111111	1 21 210 1340 2100 2100 1340 210 21 1
2211111111111111111111	1 22 231 1560 2520 2520 1560 231 22 1

Johanna Steinmetz.
Theresia Anna
Dixhiz Regen Bild
Welken Hyazinthen
Lilien. Eisenru.
Saibach Ofen Pesth
Orient Lack

SSM, 1864

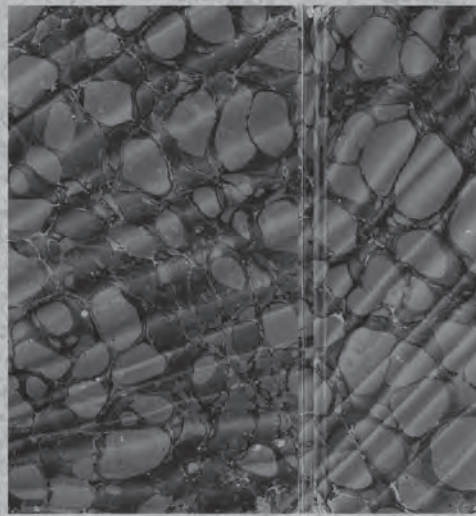

1. Auflage.
Die Steinmetz'sche Schula...
Anleitung...
Die Steinmetz'sche Schula...
Anleitung...
Die Steinmetz'sche Schula...
Anleitung...

SSM, 1865

Heut danes lahk tie steris na jutro ne odlagaj
Pridnemu ene danes vec mija, tie lena hu
jutra dva. Taterna u ra. zlata u ra. 1. 1869.
Was ein Spinn Spinn Krafft verfflohen nicht auf
weygen, kom floutigun ist ein Spinn unfer, als ein
feulten jony Mewgen. Mewgenstueck fed Ofel in Min
in. Was ein Spinn Spinn Krafft, verfflohen nicht auf
R. 12, 345, 6119, 6119.
Ljudska sela v St. Tominja se. Avgusta 1869
Jurga Franke

SSM, 1869

Correction.
 1) 100 fl. 22
Quante 40.100 fl.
Ein Baifer 100 22250 fl. zu zahlen.
 2) 100 fl. 22
100 fl. 22
 3) 100 fl. 22
100 fl. 22
 4) 100 fl. 22
100 fl. 22
 5) 100 fl. 22
100 fl. 22
Lutach am 11. September 1878

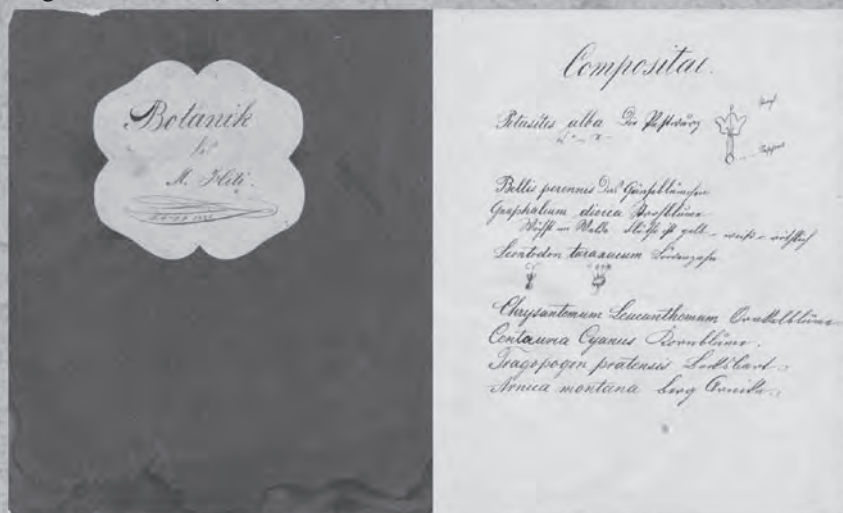
SSM, 1874

Zalozba
Karol Winiker-ja
 bukvarja v Bernu,
 Ferdinandove ulice
 list. 3.
 V zalozbi podpisane knjigotrice so po
 vsej telje mnogih gospodov izlozili predst
 uje se v nemakem in bekoem jeziku popred
 pisavke udaj tudi v slovenskim jeziku na
 št. 1. Pisanka za nemsko lepopleje (9 ve
 nalo zaostanili.)
 št. 2. Pisanka za slovensko lepopleje
 dvojnato zaostanili.)
 št. 3. Pisanka za slovensko pravopisje
 dvojnato zaostanili.) vsoka
 št. 4. Pisanka za nemsko pravopisje
 dvojnato zaostanili.) vsoka
 št. 5. Pisanka za pravopisje in spisje
 stumi certami; vsoka četrtor
 št. 6. Računska pisanka (svadski), vsok
 Navedene pisavke, ki so zarezane iz
 papirja, so vpeljane v nemskem in čokem
 gli jeziku in zaostanjeje v vsakem obličen
 gospodski, in podpisana knjigotrice je
 jam p. n. gospodov kapavolcev v vsakem
 Uma pisank je za eno rimno za 9
 80 kr. ar. v netto v gotovem denarji, in
 vilke se tudi na dalje na ogled postajajo.
 Tudi je v podpisani zalozbi na aridu
 Prvi nauk v lepa- in hitropisji. Nemško
 Jozef Polovny, pisnični Avton
 1-12, 2 2 kr. pr. Koen 4 fl. 80 kr.
 Karla za Prüfungschriften mit blauen
 versierung in 4^a a. Briefpapier 4 l. kr.,
 Lesez. Ant., litargika ali vsaki obliči
 božji. Za gimnazijale, realne, in sp
 dost. 1868, 1 fl.
 Navede val se lahko podpisajo na
 Karol Winiker-ja
 zalozbeno in postojanje knji
 Ferdinandove ulice

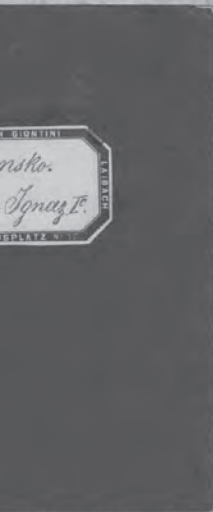
Pogledi na razvoj šolskih zvezkov na Slovenskem od srede 19. stoletja naprej

SSM, 1875

Leta 1879 se je tudi podjetje šolskih zvezkov Ed. Musil z Dunaja pripravljalo na izdajo zvezkov tudi s slovenskimi napismi, ki so kakšno leto zatem res izšli. Nove zvezke za slovenske ljudske šole je v letih 1879/80 izdal tudi Ivan Lapažne, ravnatelj meščanske šole v Krškem, nekdanji urednik pedagoške revije, avtor in založnik več slovenskih učbenikov. *Od dobrih učnih sredstev je odvisen šolski napredek*, so tedaj pisali. Pripravljal je kar več vrst zvezkov z večjimi napismi v slovenskem in manjšim v nemškem jeziku. V reviji 'Učiteljski tovariš' so leta 1883 pisali o zvezkih v rubriki »književnost« in se spraševali ali se je to delo učitelju-založniku zelo izplačalo, saj so do tedaj tudi drugi založniki na Dunaju (Musil, Greiner), v Linzu (Grubbauer), Pragi (Winiker, Telkl) in v Gradcu (Prettenhofer) izdali veliko različnih pisnih in risalnih zvezkov s slovenskimi napismi na platnicah. Zvezke tudi s slovenskimi napismi (npr. »Risanka«, kar je bilo enako tudi v hrvaščini) je izdajal tudi J. Felkl v Pragi. Razvoj zvezkov je v veliki meri povezan s poukom lepopisja. Poleg vprašanj kvalitete papirja in ovitkov (barve, napis, risbe) so se ob zvezkih odpirale tudi teme o šolski higieni - ozke črte in karo črtovje med pedagogi ni bilo priljubljeno.

in tisoica in leti. Ho zima pride,
 prišla je zopet na okno, in prišel
 je sredi tuda sanjca. Otači, ki so
 ji očeli, se še bolj razveselijo, in
 rajejo čete: "Kajci, nas glodate,
 kakor, da bi pottle kaj reči." Čee potele
 jim odgovoriti, povoriti analo, rajevo
 bi reklo: "Kaj pa vse obudi saupan
 je, in ljubam obudi ljubam in ljubam."

in viden

23. 12. **Leona solska naloga.**

Štiri prijatelji.
 Veliki slovak je smel in prijateljski. Dva
 je jasno ljubil, so njegovi, saj ne ma-
 cel. Enkrat je bil ta meščak len
 in več njegov prijateljev, ki so ga
 priča da bi avičal njegovo nevolnost. To
 kaj gre k pomeni, in ga prava, da bi

Jsem ostal natlepe narave, kakor. In sem
 obelaja to jezico. Leoni, malo kakor stali, kaj
 tudi pravniki, se snigala sem bi ga. In ga
 ta slovensko ljube naravo. Skine
 je pripakali, da je jembo pokala pool
 nami. Presedi, do kopalnice, plavala
 in v moji prijatelj
 slovensko ustojimino, in kajel: kajel. Ne oga je!
 Ho svo obupjana se kopalnica pristo,
 kila je se sešha njevolna, da p meralo
 tako dolgo čakali. Presedi v mesto,
 spemil sem ~~se~~ sestro v samostanu. *Ustavil se!*
 In sem od nje postoval. Potem sem
 je hito pobral proti kopalnici, kjer kajel
 me je moj spremljevalec čakal.
 Mislilo so se kila v kupaže III. razreda, !!
 in vlak nazaj odšel nazaj proti kupaže
 demociji.

Ta dan je bil po mnogih mesecih. *hal me je*
 vsaj prijatelj. Leden, ho to pisen, sem
 oplet upreter v ravnino, ho kovač, kovač
 velkih poročnik, ho kakom oplet por-
 čival in kah vesel dan vpl. *Leoni, to*
Leoni, to

SSM, 1889

SSM, 1892

L-4

PISANKA.

Studolf Gustavovna

— 2. razred. — 1. oddelk.

Na svilo dal in založil M. Grubbauer v Lincu.

SSM, okoli 1900

PISANKA

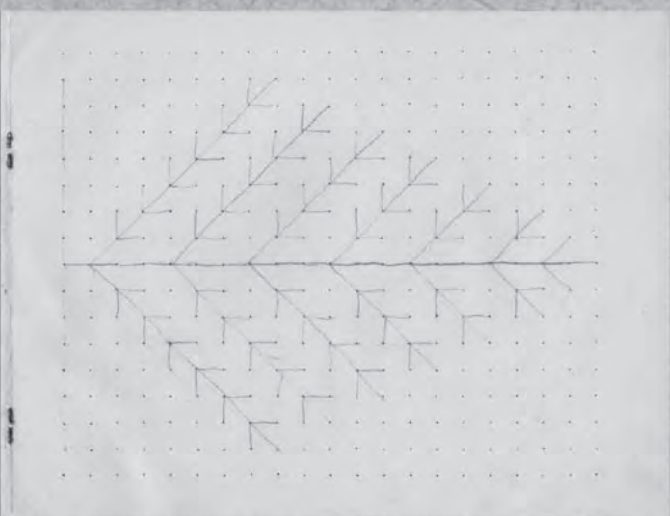
Števil

Giso Stefanija

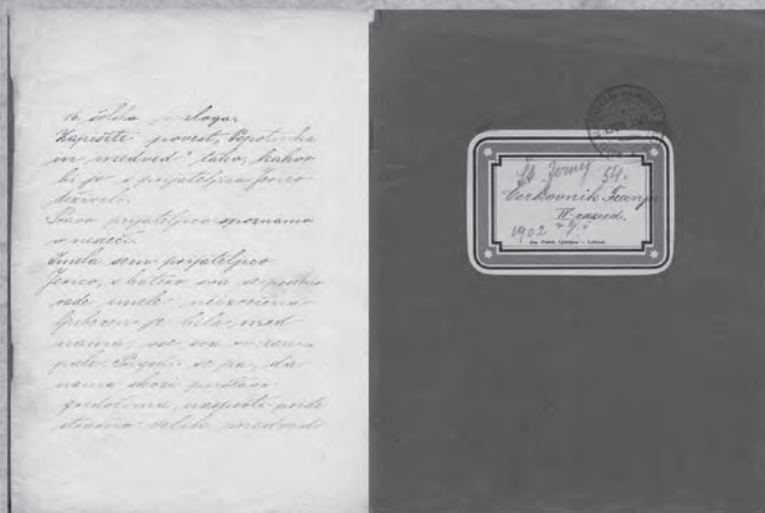
vseha 2. odd. 1. razreda.

Štev. - I.

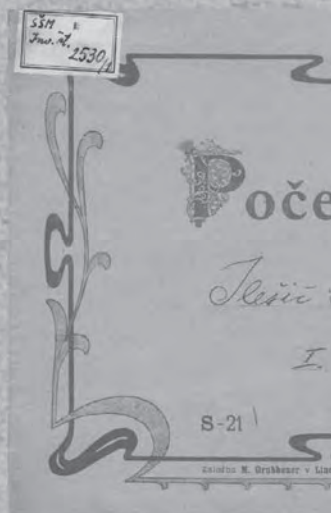
Na svilo dal in založil M. Grubbauer v Lincu.

SSM, okoli 1900

SSM, 1902

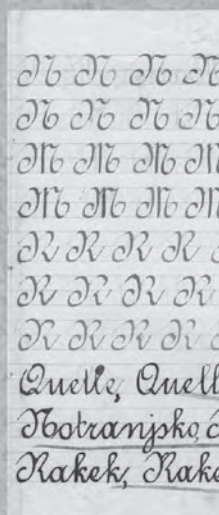
SSM, 1902

SSM, 1916

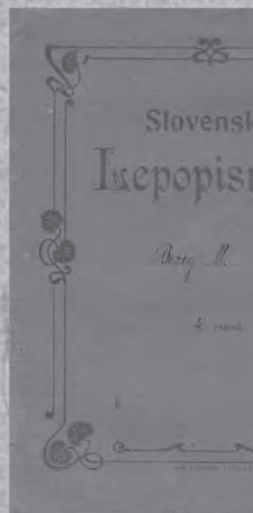
SSM, 1916

SSM, pred 1918

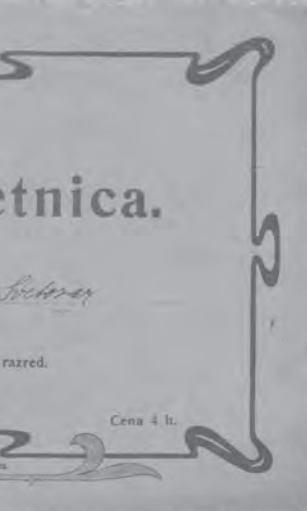

SSM, 1917

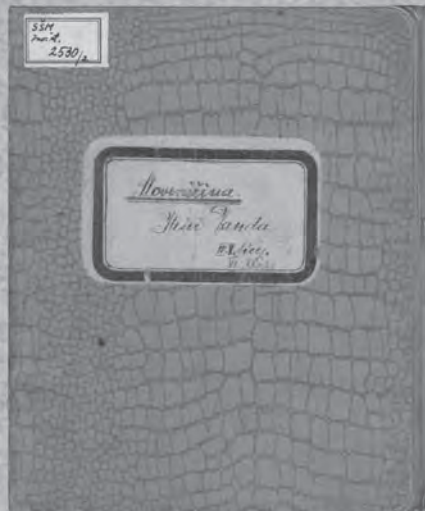

SSM, 1917

Pogledi na razvoj šolskih zvezkov na Slovenskem od srede 19. stoletja naprej

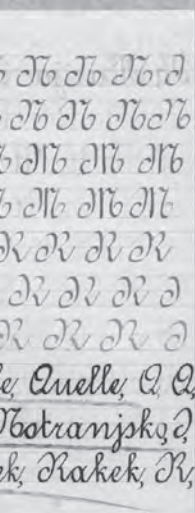
914

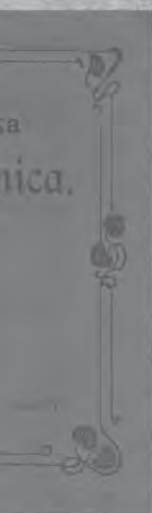
SSM, 1915

SSM, 1916

SSM, 1917

SSM, 1917

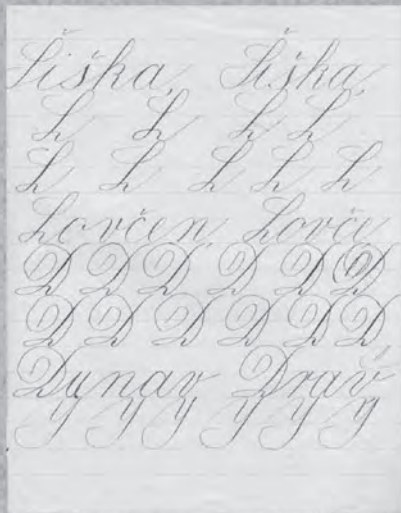
Pomembna spodbuda šolskemu razvoju so bile tudi razstave učil in učnih pripomočkov ob učiteljskih zborovanjih (npr. Dunaj 1867, Ljubljana 1870 in kasneje), kjer so bili deležni posebne pozornosti prav pripomočki za risanje in pisanje z izdelki učencev. Kot je pokazala leta 1905 razstava učil ob IV. deželni učiteljski konferenci v Ljubljani, je nova lepopisna metoda Janeza Levca prinesla v šole novo življenje, novo delo in tudi nove stroške za zvezke. Okoli leta 1884 so pedagoške revije pisale o uporabi zvezkov za pisanje oz. lepopis s tiskanimi zgledi rokopisnih črk, kot jih je že več let izdajal Greiner na Dunaju. Pri tem založniku je bilo na voljo za nemški jezik 12, za slovenskega pa 10 vrst zvezkov, zalagali pa so tudi zvezke v jezikih drugih habsburških dežel. Čeprav so že 1890 menili, da »dandanes sicer lepa pisava nima več tiste veljave kakor nekdanj«, so si pri pouku v šoli prizadevali, da je bila pisava vsakega učenca »vedno razločna, priprosta, nepretrgana in dopadljiva.« Od aprila 1897 je trgovec s papirjem Josip Petrič v Ljubljani izdeloval in prodajal zvezke v korist Učiteljskega konvikta. To je bila direktna konkurenca Tovarni šolskih zvezkov M. Grubbauer v Linzu, ki je izdelovala tudi šolske zvezke s slovenskimi napisi in jih do tedaj že vsaj 30 let uspešno prodajala tudi pri nas. Zvezke so imeli tudi drugi tiskarji in trgovci s papirjem: npr. Slatnar v Kamniku ali Lapajne v Idriji. Jeseni 1904 je prosvetno ministrstvo zahtevalo v šoli zvezke s kvalitetnim papirjem in z ovitki v temni barvi in brez ilustracij.

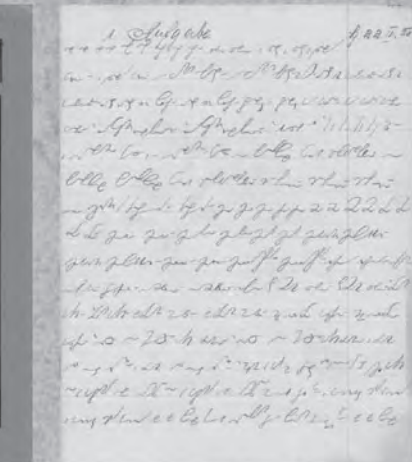

SSM, 1923

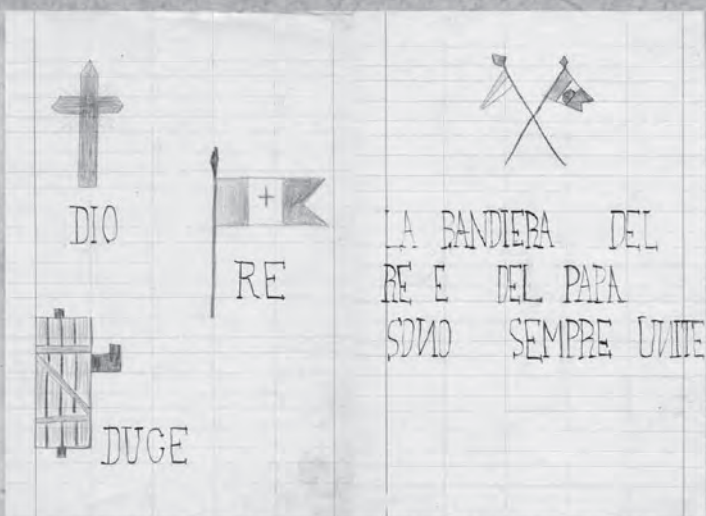

SSM, 1923

SSM, 1928

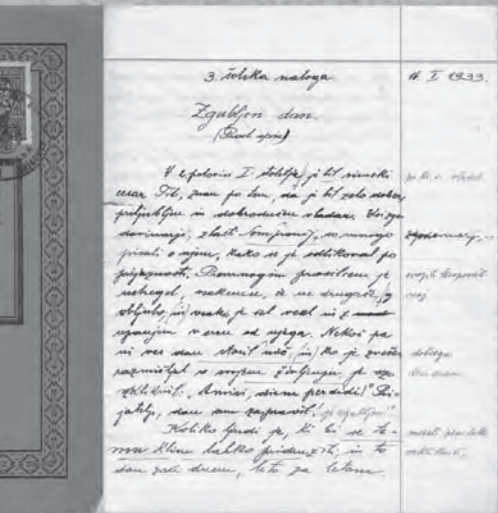
SSM, 1928

SSM, 1935

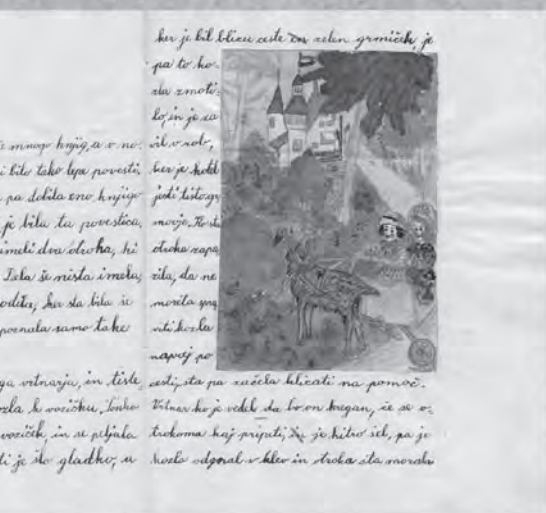
Pogledi na razvoj šolskih zvezkov na Slovenskem od srede 19. stoletja naprej

SSM, 1932

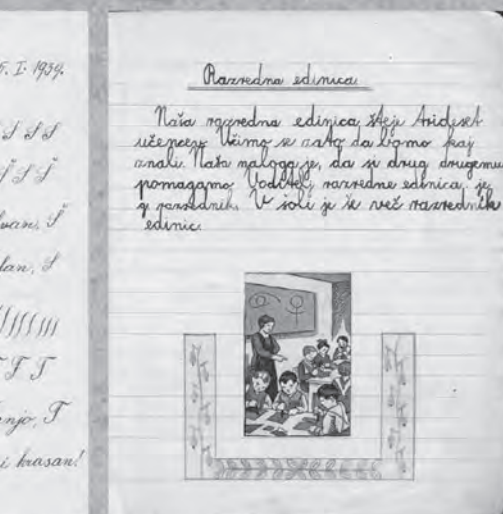

SSM, 1932

SSM, 1930

Nekateri učenci so že pred počitnicami vrgli šolsko torbo v kot in svoje zvezke zmetali proč, drugi pa so jih shranili s spomini na mladost in so zanimiv vir za spraševanje o otroškem pisanju, o konkretizaciji pouka in o značilnostih posameznih obdobij v razvoju šolstva in posebnosti doživljanja učencev. Kot kaže so bili od različnih možnosti uporabe šolskih zvezkov pri pedagoških raziskavah še največ pozornosti deležni različni vidiki otroškega pisanja, domače naloge in lepopis ter posebej (prosto) spisje. A vsebina šolskih zvezkov kot mnogovrstnega zgodovinskega vira kar kliče tudi k raziskovanju drugih tem. Naj razstava spodbudi k vrednotenju sorodnega gradiva tudi v drugih kulturnih ustanovah (muzejih in arhivih) ter pri posameznikih.

SSM, 1938

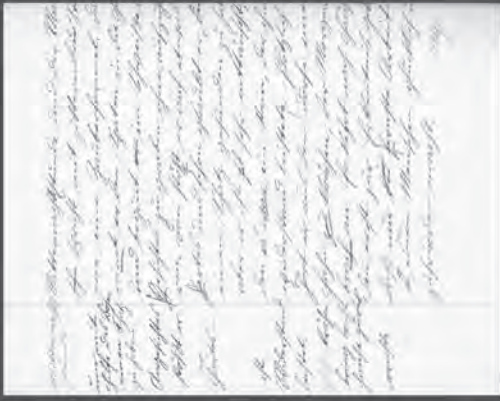
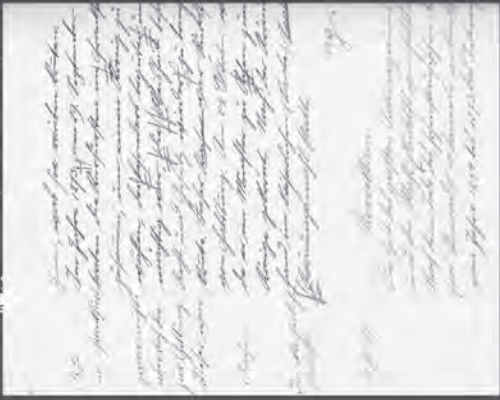
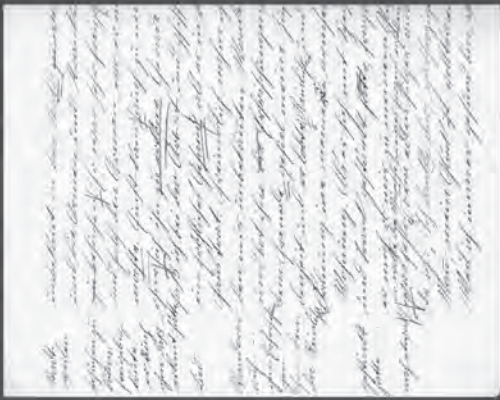
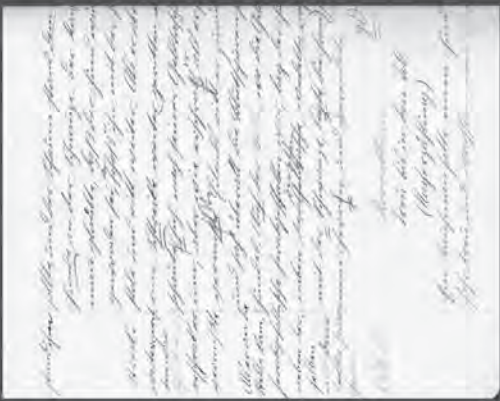
SSM, 1938

Vse rdeče — kakor po krvavi bitki

Pričevanje o profesorjevih popravkih z rdečim črnilom v zvezkih učencev nam je v nekoli literarno oblikovanem zapisu spominov na svoje šolanje in poznejše delovanje zapisal leta 1940 učitelj Valentin Mikuž, roj. 1879. Leta 1923 je bil načučitelj na šoli na Brezovici pri Ljubljani. Ljubljanska »gimnazija, ki jo pravilci imenuje priznani slovenski pisatelj dr. D. 'Inso 8 lučkih let«¹ je imela v šolskem letu 1891/92 v I. b razredu 81 učencev, med njimi kar dva Mikuža s Črnega vrha nad Idrijo, od katerih je doseglo VIII. razred dobrih trideset fantov. Ali kot beremo: »... je desetina fantov. Vsi drugi so padli skozi rešeto, ki so ga tresli gg. profesorji — ali ker so bili pretalaki v znanju ali pretežki v lenobi, trmoglavosti ali bolelni ali polni pritlikin, ki jih omenjeni gg. ne trpe.«²

»G.[ospod] L.[ederhas]² prinese v šolo 'nemške' naloge. Dijaki odpro zvezke... Vse rdeče, -- kakor so bila rdeča od krvi -- tla po bitki pri Sisku! — ali spodaj je še vedno 'komaj zadostno', ki se spremeni v 'zadostno', če se revček količkaj potrudil za ustni izpit.«³

Primerjava rdečih učiteljevih popravkov v zvezkih z rdečo travo po bitki je bila v šolskem letu 1891/92 zaradi bližnje obletnice bitke pri Sisku prav domača. Bilo je malo pred 300-letnico bitke, ki so jo bili 1593 na sv. Ahaca dan (22. junija). V zgodovinski zavesti je ostal ta dan zapisan v zavesti kot pomemben za Kranjsko in Turjačane. Kot so zapisali 1893 (v letu jubileja), so pod obzidjem Siska na »ta dan Slovenci, združeni s Hrvati in Nemci, pokončali grozovite Turke in tako ljubljeno Avstrijo, posebno pa našo slovensko domovino, obvarovali poturčenja.«⁴

1. SSM, arhivski zbirka, f. 1397/1, IIIA, Cernovški (Valentin Mikuž) Spomini, spominski in spominovni vesni, ki so delo vse do tridesetih let. Ljubki Lederhas je bil dolgo let, gimnazijalnik profesor latinščine in matematike na ljubljanski gimnaziji. Umrl je 10. 4. 1914 kot upokojeni. 2. SSM, arhivski zbirka, f. 1397/1, IIIA, Cernovški (Valentin Mikuž) Spomini, str. 7-8. 3. A. Kozluc, V spominu tridesetletne znanje pri Sisku, Dolenjski list, 16. 6. 1893, str. 128-131.

Šolski zvezki v šoli med 2. svetovno vojno

Stika vojnih let se je kazala tudi v šoli in do šolskega zvezka ni bilo vedno lahko priti. Nekaj zvezkov so kupili, v uporabi so bili tudi predvojni zvezki, druge pa izdelali kar doma. Sešili so liste papirja, napravili ovitek in pisali v tak zvezek. Ohranjeni primerki zvezkov iz nemških šol kažejo prav to. Ponekod so italijanske šolske zvezke uporabljali od jeseni 1943 tudi v partizanskih šolah, kjer so služili kar za pisanje uradnih šolskih knjig. Med vojno, ko je bil vsak list papirja dragocen, so učenci v šoli pisali in risali tudi na kariraste liste. Vsebinska pouka in zapisi v zvezkih pa pričujejo o vojni in spremembah političnih oblasti.

Härker Sie sagt der Jude
die Mund selber auf.
Arbeit 0 Schrift 1
Die Unkerskiermad.
Die Unkerskiermad gegen im
Osten an Ungarn, St an
Kroaten und im Sud
fallen. Am Westen ist der
Gau Kärnten. Im Osten
ist die Ostkiermad.
Karburg ist die größte
Stadt der Unkerskiermad.
Karburg liegt an der Drau.
B. Haus und Gredau liegen
auch an der Drau.

Libano 2. 1943
Cronaca 7.
Quest'anno del combattimento, è stato
un combattimento che siamo andati
a vincere.
In questi giorni siamo in stato
di non più combattimento.
Della guerra, oltre un anno di lotta
per, alla guerra anche con una del libro
Ricordi a una campagna dell'11 in
12 in mano prima e in mano
profonda, ricordando tanto quanto
abbiamo, con queste parole in tali
per questo abbiamo gli stessi
nostri
L'unico contributo di una guerra è
l'amicizia, perché non sembra di
una guerra, ma ricorda
ricorda come questo è diventato
e non come un giorno soltanto
come si vedeva per la guerra.

ŠOL 1942

ŠOL 1942

Handwritten notes and diagrams on a technical drawing sheet. Includes a small note on the left: 'Handwritten note on a separate sheet' and a large diagram on the right showing a mechanical or structural drawing with various labels and dimensions.

Handwritten notes and diagrams on a technical drawing sheet.

Guidando poligoni
Si sono stati per il più del 40% di
tempo in un solo giorno, si è scoperto dove si
trovavano i poligoni, pure con un solo colpo
di fucile per alcune migliaia di poligoni nei
vicini.
I poligoni erano più di 500.000 in
tutto, e ora in alcune in quantità molto
più e soprattutto sono migliori perché in altre
erano solo vecchi poligoni.
Poligoni di legno 8500 km, ma non
si sono se alcuni sono di legno, che si hanno
in un numero molto più grande.
Poligoni (in legno) sono più di 500.000
90.000 poligoni, e si sono in alcune parti,
che ho in del tempo solo poligoni, nel libro
in breve in un secondo grado. Tra di loro

- Karlsruhe firman.
- 1. Lavori in un modo in stile.
  - 2. Lavori in un modo in stile.
  - 3. Lavori in un modo in stile.
  - 4. Lavori in un modo in stile.
  - 5. Lavori in un modo in stile.
  - 6. Lavori in un modo in stile.

- Libretto Italia.
- 1. Libretto della firman e un altro libretto in
libretto e altri.
  - 2. Libretto della firman e un altro libretto in
libretto e altri.
  - 3. Libretto della firman e un altro libretto in
libretto e altri.

ŠOL 1943

die Lehrzeiten des Jahres
Das neue Jahr.
1944.
1. Januar von Neujahr
1 Jahr hat 12 Monate. Die
Monate heißen:
Januar, Februar, März, April,
Mai, Juni, Juli, August,
September, Oktober, November.

Handwritten notes on a lined sheet of paper, including a small diagram and several lines of text.

ŠOL 1944

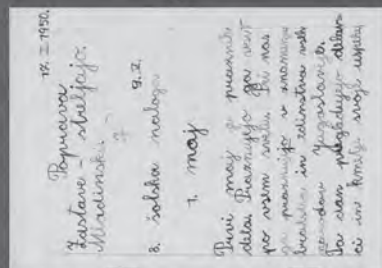
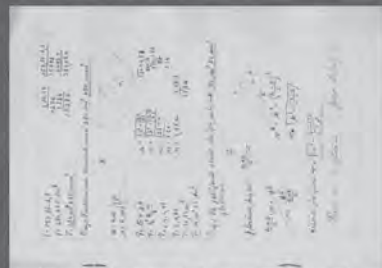
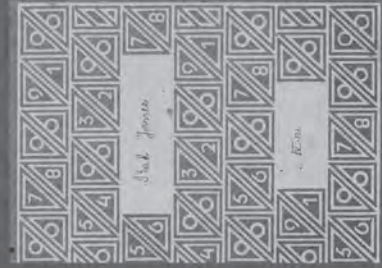

Handwritten notes on a lined sheet of paper, including a circular stamp and several lines of text.

ŠOL 1944

Handwritten notes on a lined sheet of paper, including a small diagram and several lines of text.

ŠOL 1944

SSM 1947

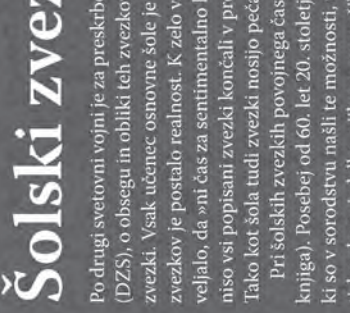
SSM 1947M

SSM 1947P

SSM 1949P

4. šolskezanja.
 Glava pinakoni.
 Mnogo pinakov je dalo
 učence in naše svobodno
 delo smo jomo hvatiznu.
 Pinakone bomo krasilo
 njihove gostovne hišne
 stene našim študiom
 bratrim.

Šolski zvezki po letu 1945

Po drugi svetovni vojni je za preskrbo učencev z obveznimi šolskimi zvezki (to je za šolske zvezke za šolske naloge) skrbelo Državno založba Slovenije (DZS), o obsegu in obliki teh zvezkov pa je odločalo Ministrstvo za prosveto. Zaradi pomanjkanja papirja je nastopila kriza v preskrbi tudi s šolskimi zvezki. Vsek učence osnovne šole je tako rabil najmanj 7 zvezkov po 24 listov, 4 zvezke po 12 listov, srednješolci pa nekaj več. Pomanjkanje šolskih zvezkov je postalo realnost. K zelo varčni uporabi zvezkov v šoli, pa tudi k zbiranju starega papirja, je spodbujal časopis 'Prosvetni delavec'. Tedaj je veljalo, da »ni čas za sentimentalno hranjenje starih šolskih zvezkov in knjig« za stara leta in poznejša obujanja mladostnih spominov. Kljub temu le niso vsi popisani zvezki končali v predelavi, saj ponekod še najdemo šolske zvezke iz prvih povojnih let, v kakšnem arhivu, pa tudi v našem muzeju. Tako kot šola tudi zvezki nosijo pečat vojne politične usmeritve.

Pri šolskih zvezkih povojnega časa lahko le nakazano vlogo posameznih večjih založnikov (Karton, DZS – Državna založba Slovenije, Mladinska knjiga). Posebej od 60. let 20. stoletja so se z večjimi možnostmi za obiske in nakupe v Avstriji in Italiji našli v šolskih torbah posameznih šolarjev, ki so v sorodstvu našli te možnosti, tudi posebej imenitni »inozemski« šolski pripomočki, tudi zvezki, pisala in radirke. Razvoj šolskih zvezkov kot tiskarskega izdelka, njihova sporočilnost na platnicah in vsebine spisov ter drugih vsebin v šolskih zvezkih pri nas med zadnjo svetovno vojno in v desetletjih socialistične države ter v prvem obdobju samostojne Slovenije kar klicejo po nadaljnji podrobnejši analizi.

Šolske naloge
 24. avgusta 1945
 Vse učence osnovne šole, ki so se vključili v šolske zvezke, naj bodo pripravljeni na nastop v šoli. Vse učence osnovne šole, ki so se vključili v šolske zvezke, naj bodo pripravljeni na nastop v šoli. Vse učence osnovne šole, ki so se vključili v šolske zvezke, naj bodo pripravljeni na nastop v šoli.

4+1=5
 1+4=5
 1+1=2
 2+1=3
 3+1=4

SSM 1950

SSM 1950M

SSM 1950P

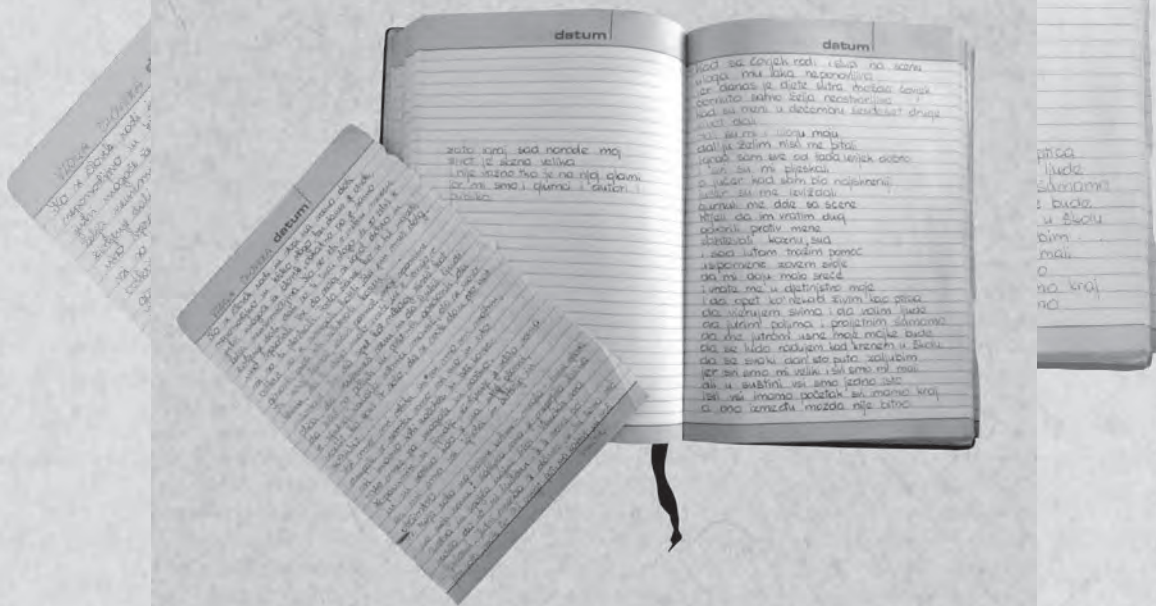
SSM 1945

SSM 1945

Šolski zvezki in lavanda

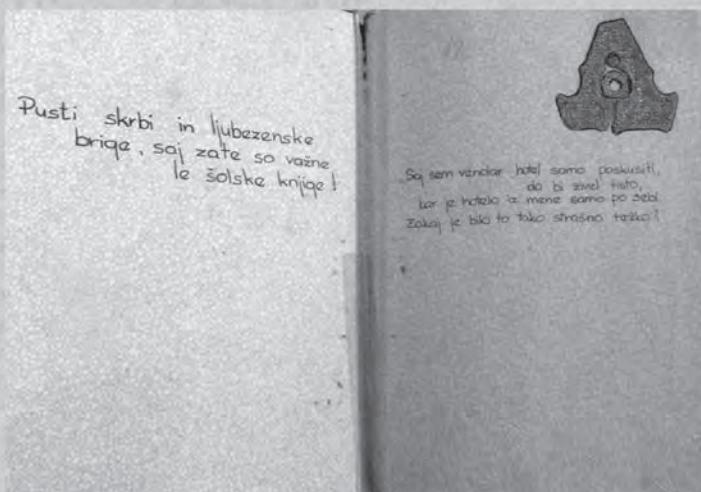
Nekatere zgodbe šolskih zvezkov so fantazijske (zvezki so iz čokolade), tudi pesniške, celo kakšne reparske rime »iz mojga zvezka«, zopet druge pa dišijo po lavandi.

Doris Jelušič, z verzi, z o takrat mo dobre oce vrečke z l

Doris Jelušič, 18. november 2010. Dobre misli. »Že v šoli sem imela vse zvezke popisane z verzi, z odlomki iz pesmi, z raznimi mislimi, idejami. Malo preoblikovano besedilo iz takrat modernih pesmi je bilo idealno za šolski spis. Sploh, ko ugotoviš, da tako padajo dobre ocene. Zdaj so mi pa prišli kot naročeni, ko sem dobila idejo, da s tem obogatim vrečke z lavando. Se mi zdi kar dobra dodana vrednost.«

Doris Jelušič

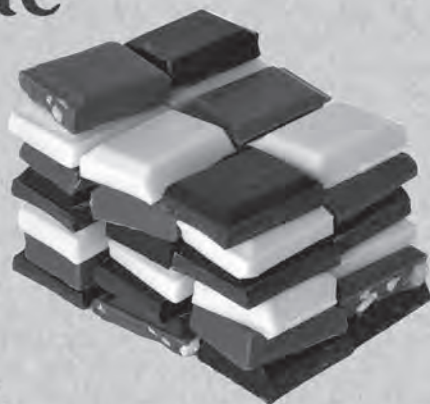

Zvezki so iz čokolade

Ko zjutraj
v šolo hitim,
ker vem,
da za zajtrk
Rada v razred
in komaj čaka
da svoj čokoladni
Na tablo učitelja
Med odmorom,
ko se tabla briše,
jo Nika z užitkom
Na stolih sedimo
in se kosimo
Na kosilo hitimo,
da čokoladni
Bilo bi lepo,
če vse res bi bilo.
A nekega dne,
namesto šole

ŠOLA IZ ČOKOLADE

Ko zjutraj zbudim se,
v šolo hitim,
ker vem,
da za zajtrk čokolado dobim.
Rada v razredu za mizo sedim
in komaj čakam,
da svoj čokoladni zrezek dobim.
Na tablo učiteljica s čokolado piše.
Med odmorom,
ko se tabla briše,
jo Nika z užitkom polize.
Na stolih sedimo
in se kosimo veselim.
Na kosilo hitimo,
da čokoladni torto dobimo.
Bilo bi lepo,
če vse res bi bilo.
A nekega dne, ko v šolo hitim,
namesto šole čokoladne luže dobim.

Otroci radi hodijo v šolo iz čokolade. V tej šoli so mize, stoli in tabla iz čokolade. Ko pridejo otroci v šolo, najprej pojedo tabla. Ko pride učitelj v razred, reče: »Na svoja mesta!« Otroci se usedejo. Namesto da bi poslušali, ližejo mize.

Ker so pojedli veliko čokolade, jih bolijo trebuščki. Učitelj je poklical starše. Starši so prišli v šolo in so pojedli vse stole. Potem so odšli domov.

Lea Musar

Anže Drčar

Šola iz čokolade
zraven grizlja
Naš razred je poln
smo pustili
čokolade.
ker ga že
navadili, d

Šola iz čokolade je prava zame. **Zvezki** so iz čokolade. Učitelj piše na tablo in zraven grizlja čokoladno kredo. Bašem se s sladko čokolado. Mmm, je dobra. Naš razred je poln čokolade in čisto rjav. Vse smo že pojedli, le eno učilnico smo pustili. Vse nas boli trebuh. Zdaj so začeli graditi novo šolo, ki pa je tudi iz čokolade. Eden izmed učencev se je oglasil, da ne bo nikoli več jedel čokolade, ker ga že trebuh boli. Tudi druge je bolel trebuh. In tako so se otroci končno navadili, da ne jejo veliko čokolade.

Ana Adamlje

Šola iz čokolade, 4. a, OŠ Mirna,

http://www.os-mirna.si/index.php?option=com_content&view=article&id=402-4a-razred-prispevki-ucencev&catid=107-4-razred&Itemid=425,
prevzeto 10. 10. 2011.

čokolade.
iz čoko-
o, najprej
v razred,
ci se use-
ali, ližejo

e, jih bo-
al starše.
jedli vse

že Drčar

tabla in
je dobra.
učilnico
je tudi iz
okolade,
končno

Adamlje

Zvezki: najprej je papir, nato tiskarna

Zgodbe šolskih zvezkov se začnejo s papirjem in tiskarno, nadaljujejo pa s trgovino s papirjem in izdelki iz papirja. Izdelovanje šolskih zvezkov je bilo povezano tudi z živahno konkurenco.

Spisi iz šolskih zvezkov v mladinskem tisku: revija Zvonček 1905 in 1910

Zvonček, 1905

Zvonček, 1905

Zvonček, 1910

Zvonček, 1910

Zvonček, 1910

Šolski zvezki našega časa

Danes se globalizacija pozna tudi pri šolskih zvezkih in poleg domačih ponudnikov zvezkov (že po izbiri imena so zanimivi »kracalniki«) in drugih šolskih pripomočkov najdemo vrsto izdelkov iz EU, dostopni pa so tudi šolski zvezki od drugod.

Škrnicelj kot šolski zvezek

Če dor
so si ve
so jih
uporal
poznaj
Primo
vljali v
jezika,
zumeli
so bili
so uče
pripor
pred n
ka Slav

»'Uči
kupiti
'Ma j
mam
'Tam
pa pi
Tako

Če doma ni bilo denarja za zvezke za v šolo, so si večkrat pomagali tudi z listi papirja, ki so jih sešili z nitjo ali pa kar s papirji od uporabljenih 'škrnicljev'. Takšno zgodbo poznamo s Primorske. Slovenski otroci na Primorskem so v 30. letih 20. stoletja doživljali v italijanski šoli velike stiske, saj tujega jezika, v katerem so jih poučevali, niso razumeli. Zato tudi niso znali šolske snovi in so bili večkrat kaznovani. Zaradi revščine so učenci marsikje le težko prišli do učnih pripomočkov, tudi do zvezkov. Kot se je pred nekaj leti spominjala nekdanja šolarica Slava Svetina, je doma prosila za zvezek:

»'Učiteljica je rekla, da mi moraš kupiti zvezek, da bom pisala.'
'Ma jaz nimam denarja', je rekla mama.
'Tam najdi en škartoc al' škrnicel pa piši gor kar (ho)češ.'
Tako je b'lo takrat.«

škrnicelj -clja m (i), pogovorno
(papirnat) vrečka

Šola pod fašizmom – Kras med dvema vojnama, RTVSLO, dokumentarno-igrani film, scenarij Jadran Sterle, režija Božo Grlj, 2. junij 2009.

<http://www.rtvsl.si/odprtikop/dokumentarci/sola-pod-fasizmom-kras-med-dvema-vojnama/>

Zvezek za dva-tri jajčka

Film: Buda se je zrušil od sramu

Zgodba pripoveduje o ovirah, ki jih imajo dekleta, ki se želijo izobraževati. Šestletna deklica Baktay bi se rada naučila brati, a najprej si mora kupiti zvezek in svinčnik. »Zjutraj, ko mama ni doma, pobere štiri dragocena jajca in jih odnese v mesto, da bi jih prodala. Toda od male deklice nihče noče kupiti jajc ali pa jo skušajo pretentati za ceno. Baktay je po otroško vztrajna in na koncu uspe kupiti zelene zvezek.

Drugo jutro namesto pisala vzame še mamino šminko in se prvič v življenju odpravi v šolo. Nato jo čaka dolga pot, polna ovir: zadržijo jo dečki, katerih edina igra, ki jo poznajo, je vojna; zavrnejo jo v dveh šolah na prostem, ki ne sprejemata deklet. Toda deklica je trdno odločena, da bo dosegla svoj cilj ...«

Hana Makhmalbaf, Iran, 2007, 35 mm 81 min 8+; režija Hana Makhmalbaf; scenarij Marziyeh Meshkini; igrajo Nikbakht Noruz, Abbas Alijome, Abdolali Hoseinali; fotografija Ostad Ali; zvok Farid Pirayesh; scenografija Akbar Meshkini; montaža Mastaneh Mohajer; glasba Tolib Shakhidi; produkcija Makhmalbaf Film House, Wild Bunch.

<http://www.kinodvor.org/spored/buda-as-sharm-foru-rikht-22638/>

najo
etna
iprej
ij, ko
ajca
Toda
na jo
oško
ezek.

malbaf;
lijome,
ografija
akhidi;

Šolski zvezek v gledališču

Šolski
Dran
delu
zvezek
zacija
ki je
Prim
k.g. –

Šolski zvezek so igrali na odru ljubljanske Drame (koprodukcija z E.P.I. Centrom). Po delu Agote Kristof Le Grand cahier (Šolski zvezek) o preživetju med vojno je za vizualizacijo romana na odru poskrbela Ivana Djilas, ki je delo priredila in režirala, igrala pa sta Primož Bezjak k.g. – Claus in Aljoša Koltak k.g. – Lucas. Premiera je bila 13.6.2003.

[http://www.drama.si/
repertoar/solski-zvezek.html](http://www.drama.si/repertoar/solski-zvezek.html)

In kakšni so (bili) šolski zvezki po svetu?

Henri
Merou

Association En marge de cahiers,
Reillanne (Alpes-de-Haute-Provence,
Francija)

Šolski zvezi iz celega sveta. V svoji bogati zbirki ima Henri Merou (*Association En marge de cahiers*, Francija) številne primerke novjših šolskih zvezkov iz različnih dežel sveta, ki nudijo pregled zelo različnih šolskih zvezkov druge polovice 20. stoletja. Zbirko je večkrat predstavil tudi zunaj meja svoje države, mdr. na razstavi v Macerati jeseni 2007 (»Les cahiers des écoliers du monde. Un cahier d'écopier qui apprend à écrire de chaque pays du monde«). Tudi na naši razstavi nam je prijazno omogočil nekaj pogledov na šolske zvezke po svetu.

M. Henri Merou
Bd de Salve, F - 04110 Reillanne
<http://www.touslescachiers.com/>

[http://www.touslescachiers.com/pages/
association.htm](http://www.touslescachiers.com/pages/association.htm)

s,
ice,

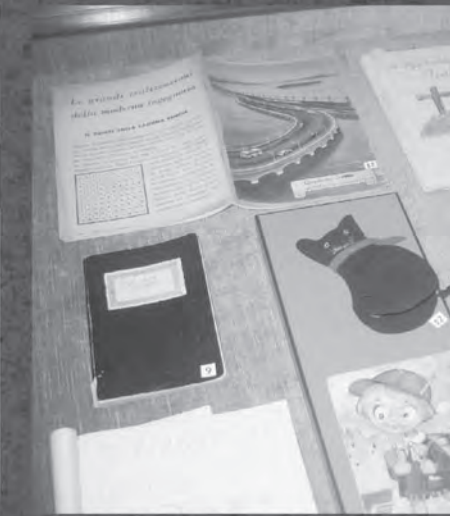
ji bo-
iation
ne pri-
ličnih
ličnih
stole-
zunaj
Mace-
coliers
prend
. Tudi
ogočil
svetu.

ie

ges/

Padova 1

Padova 2

Padova 5

Padova 6

Padova 8

Padova 9

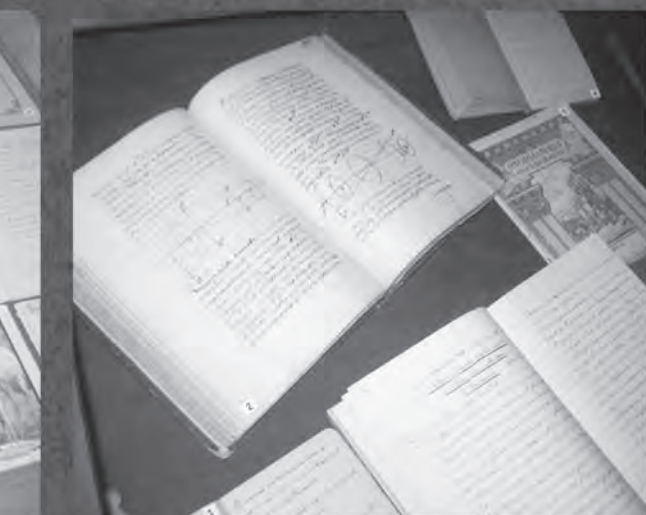
Muzej izobraževanja v Padovi: »Zbirka šolskih zvezkov«

Padova 3

Padova 4

Padova 7

Padova 10

(foto b4, 2010)

Muzej izobraževanja Univerze v Padovi / Museo dell'Educazione dell'Università degli Studi di Padova. »Zbirka šolskih zvezkov«. Muzej je bil ustanovljen 1993 za zbiranje, študij in predstavitev vsega gradiva o zgodovini izobraževanja fantov in deklet znotraj in zunaj šole od rojstva do vstopa v odraslo življenje. Muzej je tako kraj za znanstvene raziskave, univerzitetna predavanja in pedagoških dejavnosti na področju, kjer deluje, posebej za sodelovanje s šolami. V bogato dediščino muzeja sodi tudi zbirka šolskih zvezkov, v kateri so zastopane vse ravni izobraževanja, od vrta do univerze. Muzej hrani šolske zvezke od 19. stoletja, bogato pa je dokumentirana tudi prva polovica 20. stoletja. Zbirka šteje okoli 3000 primerkov, ki so jih posredovale šole ali druge izobraževalne ustanove, delno kupljenih na trgu starin, v veliki meri pa pridobljenih z donacijami posameznikov. Zvezki so pomembni predvsem kot celota, v nekaterih primerih pa je število šolskih zvezkov, ki so pripadali posameznemu učencu tako veliko, da omogoča rekonstrukcijo njegovega celotnega šolanja. Z razstavo šolskih zvezkov (na fotografijah) se je muzej predstavil jeseni 2010 na Univerzi v Padovi ob posvetu Šolski vsakdan - primerjava zgodovinskih in izobraževalnih virov in raziskav (La quotidianità scolastica - comparazione di fonti e ricerca storico-educativa).

prof. dr. Patrizia Zamperlin

Posarski šolski muzej, Ottweiler »Šolski zvezki kot zgodovinski vir«

Ottweiler 1

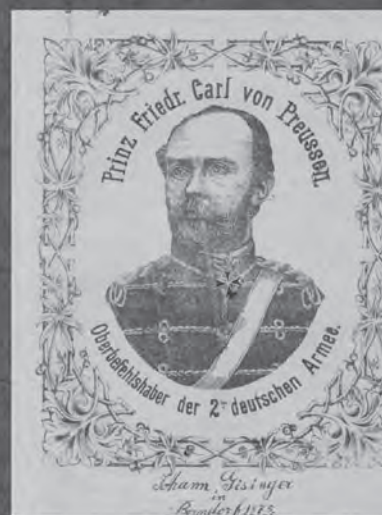

Ottweiler 2

in in um u
um um in a
um in in u
um in in u
in in um u
um um in a
um in in u
in in um u

Posarski šolski muzej, Ottweiler / Saarländisches Schulmuseum, Ottweiler. »Šolski zvezki kot zgodovinski vir«. V nemških srednjih šolah so za pisanje že uporabljali papir in zvezke, v osnovnih šolah pa se je njihova splošna raba pričela v 19. stoletju. To lahko vidimo tudi v blizu 500 primerkih med letoma 1778 in 1975, ki jih hrani Posarski šolski muzej. V zbirki zvezkov so zastopani zvezki za vse šolske predmete, a ne enako. Največ zvezkov je za nemščino in matematiko ter za druge jezike, 41 jih je za lepomis, 13 zvezkov pa za domače naloge. Šolski zvezki so pomemben vir za zgodovino šolstva in kulture. Pomen raziskovanja šolskih zvezkov kaže že sprememba njihovega videza, spremljamo pa tudi razvoj pisave. Branje njihove vsebine opozarja, da lahko s študijem šolskih zvezkov poglobimo in razširimo poznavanje zgodovine šolstva, kot jo poznamo iz drugih virov.

prof. dr. Horst Schiffler

Ottweiler 4

Flagge der Wehrmacht
Wehrmachtsschule

Flagge der Wehrmacht
Wehrmachtsschule

Flagge der Wehrmacht
Wehrmachtsschule

Flagge der Wehrmacht
Wehrmachtsschule

Flagge der Wehrmacht
Wehrmachtsschule

Flagge der Wehrmacht
Wehrmachtsschule

Das Schwauglöckchen, der Frühling
Ein Schwauglöckchen ist das erste Frühling
blüher. Es blüht die ersten im. Das Schwauglö
ckchen ist das erste blüher am Garten. Ein
Mutter hat das Schwauglöckchen nicht. Es ist
der Sohn. Wenn es wächst dann wächst
das ganze Blüher. Wenn das Schwauglöckchen
schon blüher wenn noch Schnee liegt. Das
Schwauglöckchen hat auf im Boden und im
Wasser. Das Schwauglöckchen blüht dann
sich alle Kinder.

Den 249. 40.

um in in
in um
in um
um um
in in
um um
um um
in in

Weltausstellung

Handwritten text in German, likely a letter or a page from a manuscript, written in a cursive script.

Ottweiler 3

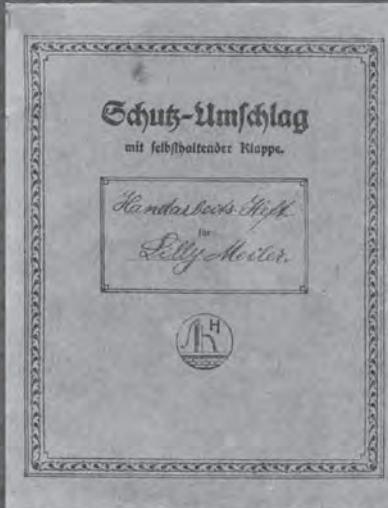

apex	das Wdhlg. f. d. r.	possit	lässt
exsertos, a um	fernerragen.	utilitas, a, uer	off, offst. f.
vulnus, a, is,	die Wdhlg.	tamen	Darf.
letalis	lethlich		
lacum, i, n.	der D. g. d.		
juvencus, a, um	ausgerufen		
sapor, oris,	der Geschmack.		
lepus, oris,	der Spitz.		
insignes	ausgezeichnet		
severitas	die Strenge.		
postiores pedes	die hinteren Füße		
facis	hervorgeht		
penicite	besonders		

IX

curiculus, i.	kurzer
quidem,	zwar.
pachum	ein wenig.
fortis, e.	kräftig.
curiculus ager.	kurzer Acker.
urgis 2	drückend.
statim f. i. n. s.	klar, geistig.
periclitio. t	risikof. Gefahr.

Ottweiler 5

Ottweiler 7

in Nemške demokratične republike (DDR)«

5.8.45
Leipzig am 24.9.1951

6289405	6289405	6289405
-5824247	-3549714	-4281306
4464158	2769694	01089

14532444	14532444	14532444
-5732447	-3549714	-4281306
8760924	41044430	8733335

39458462	39458462	39458462
-5824247	-3549714	-4281306
33226948	35938454	33409859

7923081	7923081	7923081
-5824247	-3549714	-4281306
90989	2565267	6966338

2.16.46
2769:12=230DM
230DM war der Durchschnitt seiner monatl. Einnahmen
2140DM:100% = 1740DM%
489:11 = 44,45
1740DM% : 44,45 = 39,14%
17,49% seiner Einnahmen braucht er jährlich für Nahrung.

NATIONALHYMNE
DER DEUTSCHEN DEMOKRATISCHEN REPUBLIK

Alle Menschen werden Brüder,
seinem Bruder
Alle Menschen werden Brüder,
seinem Bruder
Alle Menschen werden Brüder,
seinem Bruder

Wörter von JOHANNES KEICHER, Musik von HANS FISLER

Rechenheft
Renate Rischmann
2. Klasse 9

Der Präsident der Deutschen Demokratischen Republik
WALTER ULBRICHT

Das chinesische Volk kämpft geschlossen in der Weltfriedensbewegung. 225 Millionen werktätige Menschen unterstützen den Stockholmer Appell zur Achtung der Atomwaffe.

Rechenheft
Raimund Dählig

Jahrzehntlang hat das chinesische Volk zusammen mit der Volksarmee um seine Freiheit gekämpft

J.W. Stalin, 1879-1953. Charakter: 1989 gelang es ihm, die Welt zu vereinen. Zuerst war die Führung einer Massenbewegung für die Befreiung der Völker, dann die Führung der Weltrevolution. Er war der Führer der Weltrevolution.

Die vierfache Weltmeisterin Erika Fenzl, Olympiasiegerin im Biathlon, ist eine der besten Schiessportlerinnen. Heute ist sie die Generalin der DDR.

Während die anderen Länder ihren Vorkriegsstand wiederherstellen, haben wir die Landesflotten zu vergrößern.

Es gibt in der Deutschen Demokratischen Republik die Freiheit der Meere. Man darf an der Küste der Republik erholen, wie hier an der Großen Bight am Seebad Hainichen.

Петербург 2.9.52

У нас были конспекты. Много учителей было в лагере. Петеры конспекты и мы написали учебный курс. У нас новые учителя и много новых учителей. Учителя делятся с учениками, учителя учат русские язык.

Тоболит Москва

Ученики имеют знания Карла и Дерпер. Ученики имеют знания Карла и Дерпер. Ученики имеют знания Карла и Дерпер. Ученики имеют знания Карла и Дерпер.

Leipzig 9

Leipzig 10

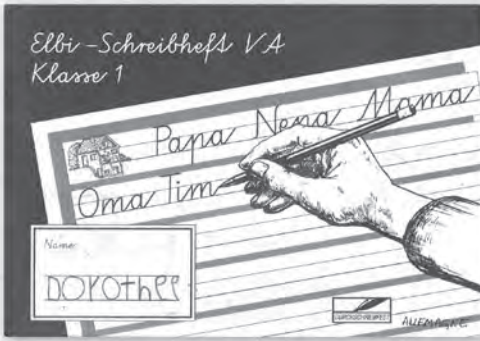
Kitajska

Jordanija

Singapur

Nemčija

Česka

Senegal

Maroko

Latvija

Tajska

Maroko

Senegal

Saudova Arabija